

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ

Vásártér

Az öreg fát már nem lehet átültetni – tartja elődeink bölcsessége. Vannak azért, akik mégis próbálkoznak, s készítik a helyet nagy körültekintéssel. De hiábavaló minden igyekezet, mert a tapasztalat lehangoló. Ilyen a megöregedett emberfa is, ott érzi jól magát, ahol az élet zajlott körülötte, s ha kidőlt is mellőle társa, arra sincs elegendő ereje, hogy gyökereit kiemelje a földből. Az én anyám nem ilyen volt, ő nem akart egyedül maradni, nem érezte magát otthon biztonságban. Új helyét nehezen szokta, meg aztán rászakadt idejével sem tudott mit kezdeni. Látogatni kezdte nászasszonyát, a szomszédokat, unokáját, aztán olyasmire fanyalodott, amit otthon sohasem gyakorolt: templomba kezdett járni. Azt nemigen tudta, hogyan kell ott viselkedni, az istentiszteleti rendtartásról fogalma sem volt, de némi töprengés után arra juthatott, hogy az ő korában minden becsületes falusi asszonynak ott a helye. Jól gondolta, s ha az Isten még néhány évig tűrhető egészségben tartja, talán pótolhatta volna fiatalkori mulasztásainak egy csekélyke részét. De hát ki nem mulasztott akkor? Ha visszagondolom magam gyermekkorom gypeszönyegére, ha sorra veszem a legközelebbi családtagok valóságát, nagyon gyorsan összeáll a hiányok leltára, hamar kirajzolódnak az igazság körvonalai.

Nagymama, mint tudjuk, római katolikus gyökereit férjhezmenetelével maga számolta fel, református gyökereket pedig nem volt képes növeszteni. De hogyan is tehetne volna, amikor egy jóval idősebb, négy árvával magára maradt özvegyemberhez kötötte fiatal életét? Aztán, hogy édes mostohái ne unatkozzanak, ő is megszülte a maga négy gyermekét. Igaz, az egyházával való szakítás örökké égette a lelkét, de az Istennel nem tarthatott haragot. Törvényes vallásossága helyett a lelki élet törvényen kívüli formáit kereste, s meg is találta, valahányszor arra kényszerítette a belső parancs. Egy ribizlibokor előtt is térdre tudott borulni, mert ösztönösen érezte, hogy nem a körülmények és nem a szent oltár, csak az Úrral való kapcsolatteremtés őszinte szándéka számít.

Általában az ilyen „szabaddá” lett lelkeket szemelték ki és környékezték meg már akkor is a lélekvadá-

szok, akiket brooklyni feletteseik időnként tagtoborzásra ösztönöztek. Hat-, talán hetedik éves lehettem, amikor Nagymamát látogatni kezdte egy idegen asszony. Nem varrni valóval jött, beszélgetni járt hozzánk. Úgy hatvan-, esetleg hetvenéves lehetett, és hófehér, dús hajáról már messziről megismertük Oláhnét, akiről azt is lehetett még tudni, hogy Váriba való. Ott ült a konyhánkban akkor is, ha Nagymama dolgozott, és beszélt hozzá hosszasan olyan dolgokról, amelyekről házunkban eddig nemigen esett szó. Meg van írva – mondta –, hogy az utolsó időkben csak azt hajtogatják majd a világ hatalmasai, hogy béke és biztonság. Na, mondja meg, Margit, most nem pont így van? A rádióból is csak ezt hallani, meg az újságok is ezzel vannak tele, de mink tudjuk, hogy a prófécia szerint ez már a Megváltó eljövételét ígéri, ez már az utolsó ítélet jele. Azt még nem tudjuk, pontosan mikor fog elérkezni, de azt mondja az írás, hogy úgy fog rátörni az emberiségre, mint szülő asszonyra a fájdalom. Az azonban biztos, hogy már itt van a küszöbön. És attól kezdve egy akol lesz és egy pásztor. Meglássa, Margit, ezt mink még meg fogjuk élni. Ha nekem nem hisz, higgyen Petőfinek, aki nagy próféta volt. Ő is azt írta, hogy ez lesz az ítélet, és ezután kezdődik csak az élet. De máma ezt hiába is keresi a könyveiben, mert ebbe’ az istentelen világba’, amikor a tízparancsolatot a sarokba állították, az ilyen verseket is üldözik. De nekem otthon megvan, én elhozom magának, hogy saját szemével olvassa.

Én még nem sokat értettem az egészből, de azért eszembe jutott, hogy a Nagymama ágya melletti szarvasos falvédőn is valami ezzel kapcsolatos felírás található. Éveken át bámultam a papírtekercsre készült vásári festményt, és nem tudtam felfogni, hogy kerül a patak mentén álldogáló szarvasok mellé a gonoszok pusztulását jövendölő bibliai vers. De most mintha ez az asszony is valami hasonlót emlegetett volna: „De a gonoszok mind elvesznek, a gonoszok vége pusztulás.” Nagyapa nem volt hajlandó végighallgatni, buta papolásnak mondta a hittedesztést, s kiment inkább, elfoglaltságot keresett magának, valahányszor feltűnt az ajtóban az Oláhné magasra fésült ősz haja. Nagymama ellenben érdeklődéssel hallgatta, s néhány hét múlva, amikor a házban már mindenki nyugovóra tért, letakarította az asztalt, füzetet, tollat, tintát készített maga elé, és egy ronggyá olvasott vékony nyomtatvány késő éjszakába nyúló másolásába kezdett. Anyátok iskolába jár – jegyezte meg félig tréfásan Nagyapa, ha valaki szóba hozta

Részlet a szerző készülő regényéből

éjszakai szorgoskodását. S valóban: hetente, ha jól emlékszem, szombatoként Nagymama letette a tüt, cérnát, ollót, és néhány órára elment hazulról. Egy idő után aztán hallom én, pedig csak bizalmasan beszéltek róla, hogy Nagymama jehovista szokás szerint is megkeresztelkedett. Attól kezdve kisebb változások jöttek az életünkben. Nem volt szabad többé megszédni a baromfi vérét, hogy a vasárnap reggeli asztalra bőséges hagymás zsírban, a zúza és a máj társaságában finom étek készülhessen belőle. Abban van az állat lelke – hajtogatta –, azt el kell temetni. És így lett számúzva a jó kapros-majoránnás véres hurka is a disznótoros alkalmak asztaláról, pedig azt is nagyon szerettük. És rövidesen Nagymama is elég erősnek érezte magát ahhoz, hogy téríteni kezdjen. Elsorolta mindenkinek, aki hajlandó volt meghallgatni a prófécia beteljesedésének jeleit és az örök élet elnyerésének feltételeit. Moháné és Badalovics Ilon továbbra is lelkes hallgatói közé tartoztak, és Nagymama egyik húga, Róza néni be is állt a tanúk sorába.

Apám nemcsak tudta, hogy országunkban tiltott a szekták működése, de félt a gyanú rávetődő árnyékától is. A család távolabbi, fiatalabb tagjait: Böskét és fivéreit, a Boriska néni lányát, Elvirát óva intette a csatlakozástól. Intő példaként ott volt annak a keresztúri, ráadásul Fábián nevű fiatalembernek az esete, aki Jehova tanújaként azzal vállalt személyes áldozatot az ő Krisztusáért, hogy megtagadta a katonai szolgálatot, s ezért bíróság, majd súlyos börtönbüntetés várt rá. Csakhogy, amíg a börtön a törvénytisztelő polgárra elrettentően hat, a hívő ember társai szemében pont attól várja erkölcsi felemelkedését.

Apám és nagyapám az én helyzetemet is meg tárgyalva megállapították, épp ideje, hogy elkezdjek a templomba járni. A többi gyerekkel majd elüldögéljünk a karban, rosszat ott nem tanul – állapítja meg Nagyapa. És hosszas tépelődés után apám, nagyapám nagy meglepetésére úgy dönt, hogy ezentúl ő is látogatni fogja az istentiszteleteket, mert akkoriban, s bizonyára erre éreztek rá a jehovisták is, enyhülés mutatkozott az állam és az egyházak viszonyában. Pedig még nem is oly régen elég volt, ha valaki egy rosszindulatú megjegyzést tett a papra – gondolkodott hangosan apám –, máris vitték. Kovács Zoltán tiszteletes sétatobójával csak rámutatott egy süldő-lányka mellén díszelgő, Lenin-fejes jelvényre, s megkérdezte tőle: Ez neked több mint Krisztus? Hogy tudott-e valamit válaszolni a megszólított, már nem is

fontos, de akkor este erőteljesen bezörgettek a parókia bejáratán. Később, amikor fejére olvasták a szovjethatalom elleni lázítás bűnét, csak hüledezett, mert biztos volt benne, hogy ezt bizonyítani is képtelenség. Hanem a tanúként behívott lányka, amikor a vádló megkérdezte, hogy mit is mondott a pap a komszomolista jelvényre, ezt vallotta: Vedd le, és taposd a sárba! A tiszteletes, aki az új tárgyalási rend szerint háttal lett állítva a tanúnak, ekkor hirtelen megfordult, és erősen a szemébe nézve ezt kérdezte: Valóban ezt mondtam? A kiskorú tanú hebegni kezdett, talán el is sírta magát, de ez már senkit sem érdekelt. A papot kétfelől megragadták, és úgy elvezették, hogy többet sose láttuk – fejezte be a történetet apám. Én azonban jól emlékszem, hogy élete során még jó néhányszor felemlegette, mint okulásra való esetet.

Eszébe juthatott akkor is, amikor a húszas tanács a gyülekezet pénztárosává választotta. Kínosan érezhette magát, aki soha, semmilyen vezető tisztségbe nem vágyott, de ezt a megbízást nem utasíthatta vissza. A havonkénti, késő estig tartó pénztári ellenőrzések attól kezdve a mi házunkban zajlottak. Ma is előttem van, ahogyan a pénztári jegyzőkönyveket a kis papír cetlikre írt nyugtákkal összevetik, ahogy a pénztár tartalmát, a nagy halom aprópénzt többször átszámolják, és sosem feledem a vén Gál Józsi hatalmas, szőrös füleit, melyeket egy alkalommal a háta mögött megállva, a cirokseprőből kihullott vékony ágacskaival piszkálni kezdtem. Az öreg a legyekre gondolhatott, amikor kezével hessentő mozdulatokat tett, én pedig mindaddig jól szórakoztam, amíg anyám észre nem vette a pimaszságot.

Anyám vallásosságát illetően, mint már jelezni próbáltam, nem sok jóval tudok előhozakodni. Ennek okaként elsősorban gyermekkorát és családi hátterét lenne érdekes megvizsgálni. Puskás nagyapám, akit még születésem előtt elvitt a vérmérgezés, római katolikus közösségben keresztelkedett, de a hit nem tudott otthont találni a lelkében. Ha nem így lett volna, '19-ben nem áll be vörös katonának, és sógorával meg néhány más hitvány kopcihérrel nem állják körül puskákkal a Nagyiday-kastélyt, nem riogatják annak békés lakóit. Anyai nagyanyám reformátusnak született, de gyerekei – négy lánya és egyetlen fia – olyan-amilyen rendszerességgel a katolikus hittanórákat látogatták. Így hát kész csoda, hogy legidősebb lányából, Ilonka nénéből istenfélő ember lett, de ebben már minden bizonnyal házasságának és a rájuk szakadó családi tragédiának is meghatározó

szerepe volt. Az én anyám épp eleget mesélt ahhoz a hittanórákon való komolytalan viselkedésükről, hogy következtetni tudjak a laza szülői fegyelemre, a Puskás család zilált, egészségtelen légkörére. Mert volt abban a családban minden – civakodás, irigység –, csak szeretet nem, s erre a szegénység sem lehet magyarázat. Hogyan tűrheti el egy szülő, hogy egyik gyereke beleköpjön a testvére tányérjába, hogy annak tartalmát is maga falhassa fel? Nem, Teréz nagyanyám a legalapvetőbb anyai feladatok ellátása terén sem állhatott helyzete magaslatán, gyermekei lelki fejlődéséről már nem is beszélve. Igaz, neki magának sem lehetett valami szilárd református öntudata, ha ő is a katolikus szertartásokat látogatta. Ha úgy érezte, hogy környezetében ezen kiakadt valaki, azonnal fájós lábaira hivatkozott, de szerintem nem sokan hittek panaszai őszinteségében. Viselkedésének valós oka az lehetett inkább, hogy a Szent Ilona templom viszonylag közel volt hozzájuk, s a vasárnapi szertartást csak amolyan letudni való kötelességnek tartotta.

Nem hiszem, hogy anyám a vallásosságát saját anyjához igazította volna, mert sok tekintetben rajta is túltett. Bárhogyszámolom, fiatalasszonyosága idején mindössze kétszer járhatott a templomban: az esküvőjén és az én keresztelésem alkalmával. De azt sem állítom, hogy istentagadó lett volna. Az étellel való napi küzdelmeiben, akárcsak más, hozzá hasonló sorsú asszonyoknak, sokszor kijött a száján valami fohászféle, de emlékeim szerint ez sohasem volt lélekből jövő. Ha megjijedt, ha rácsodálkozott valamire, szavajárása volt a Jézus Mária, de ezt is csak a megszokás mondatta vele. Ellenben ha engem küldött a templomba, lelkemre kötötte, hogy nagyon figyeljem a pap bácsi beszédét, mert majd meg fogja kérdezni tőlem, hogy miről is volt szó.

Én meg – eleinte valóban igyekeztem odafigyelni, de megérteni még sokáig nem tudtam az igemagyarázatot. Hol egyik társamra néztem, hol a másikra, de az ő arcuk sem mutatott több értelmet. Unalmamban angóragyapjúból kötött szvetterem bolyhait kezdtem tépkedni, majd cseresznyenagyságú gömbbé formáztam a könnyű pihét, s a karzattól egy finom fűvással elindítottam az alattunk terpeszkedő hatalmas térbe. A fuvallat szárnyán vízszintesen szállt a pihegolyó, majd a szószékkel egy vonalba érve finoman ereszkedni kezdett. Tisztára úgy szállt alá, akár a hópehely, s ezen a pap maga is meglepődött, hisz még csak októbert, esetleg november elejét mutathatta a naptár. A harmadik pelyhecske láttán aztán

Emlék

abamaradt a beszéd, és a tiszteletes karzatra irányuló tekintete elől már képtelen voltam elkapni a szememet. Visszagondolva akkori helyzetembe, azt mondhatom, hogy az alma, mely én voltam akkor, valóban nem esett messze a fájától.

Ott hevertem hát almaként az anyafám alatt, s vártam, hogy történjék már valami. Később aztán oda került valahonnan egy nevetlen kutya, s miután hiába acsarkodott a szomszéd portán tébláboló társára, dühödten kaparni, rúgni kezdte közelemben a földet. Így csapott meg egy rúgástól megpördült göröngy, amitől én egy kicsi lejtő szélére jutottam, és gurulni kezdtem, a fámtól egyre távolabb.